

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาประชากรยังเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจโดยทั่วไปทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และค่อยพัฒนา ความตื่นตัวทางวิชาการของประชากรศาสตร์ได้มีผลในการกระตุ้นให้ประชากรชาติได้ตระหนักถึงผลอันเกิดจากการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว และผลอันเกิดจากครอบครัวที่เป็นบุตรมาก

สำหรับประเทศไทยนั้น จากรายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2507 - 2508 พบว่า ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เป็นที่ประจักษ์กันแล้วว่าอัตราจีเอ็มพีของประชากรไทยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ในขณะที่ระดับการตายค่อย ๆ ลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่อาจจะเป็นไปได้ว่าในประเทศไทยกำลังพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางภาวะเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วอาจทำให้ทัศนคติและแนวความคิดในค่านิยมทางสังคมของประชากรเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดขนาดครอบครัวอันเป็นลักษณะทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย¹

ต่อมาจากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2517 - 2518 พบว่า อัตราจีเอ็มพีในประเทศไทยปี 2517 - 2518 ในระดับที่อัตราอาณัติลดลงทุกอัตราเมื่อเทียบกับการสำรวจการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2507 - 2508 นั่นคือในปี

---

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2507 - 2508 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2511), หน้า 2.

พ.ศ. 2507 - 2508 อัตราเจริญพันธุ์เท่ากับ 188.8 ส่วนในปี พ.ศ. 2517 - 2518 เท่ากับ 157.5 และอัตราการเกิดทดแทนสุทธิในปี พ.ศ. 2507 - 2508 เท่ากับ 2.6 ส่วนในปี พ.ศ. 2517 - 2518 เท่ากับ 2.2 แสดงว่าอัตราเจริญพันธุ์ในประเทศไทยขณะนี้ได้ลดลง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการคือ ความเจริญก้าวหน้าทาง เศรษฐกิจและสังคม และผลจากการวางแผนครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญทำให้การเจริญพันธุ์ลดลง¹

จากการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ดำเนินการงานวิจัยตาม "โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากร ของประเทศไทย" โดยแบ่ง การวิจัยรอบแรกออกเป็น 2 เขต คือ เขตชนบท ซึ่งทำการสำรวจระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม 2512 และเขตเมือง ระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม 2513 ซึ่งได้มีผู้สนใจนำข้อมูลที่ได้จากโครงการนี้ไปศึกษาหลายเรื่อง เช่น นำไปศึกษาเรื่อง "แบบชนิดและโครงสร้างของครอบครัวที่มีผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ และต่อขนาดของ ครอบครัวในอุดมคติของประชากรในเขตเมือง" "ปัจจัยที่มีผลต่อขนาดของครอบครัวไทย ในชนบท" "วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่คุมสมรสในเขตเมืองเลือกไข่" "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ จำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย" ฯลฯ เป็นต้น แต่อย่างไร ก็ตามถึงแม้ว่าได้มีการศึกษาเกี่ยวกับโครงการ ฯ นี้หลายเรื่อง แต่ไม่มีใครศึกษาเน้นหนัก ในเรื่อง จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้สนใจที่จะ ศึกษาเปรียบเทียบควาสาครีไทยในเขตเมืองและชนบท มีทัศนคติต่อจำนวนบุตรในอุดมคติ อย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่จริง ๆ ศึกษาว่ามีความแตกต่างกัน

¹สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2517 - 2518 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2519), หน้า 16 - 17.

หรือไม่อย่างไร เปรียบเทียบแต่ละสตรีที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กับสามีเท่านั้น และในการศึกษาครั้งนี้จะใช้อายุปัจจุบันของสตรีมาเป็นตัวควบคุมเสมอ ไม่ว่าจะเปรียบเทียบคุณลักษณะทางด้านประชากร สังคม และเศรษฐกิจ เพราะอายุปัจจุบันของสตรีเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะบอกถึงความแตกต่างของการมีบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติ แต่ละช่วงอายุปัจจุบันของสตรีที่แตกต่างกันจะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันจำนวนบุตรในอุดมคติจะแตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และอื่น ๆ นั้นเอง

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาถึงเอกสารเกี่ยวกับการปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติในเขตเมืองและชนบทนั้นมีปัจจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และอื่น ๆ ที่ทำให้จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติในเขตเมืองแตกต่างกัน ถ้าเปรียบเทียบภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองและเขตชนบทของประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่น สวิสเซอร์แลนด์ เมื่อปี ค.ศ. 1941 พบว่าภาวะเจริญพันธุ์ในเมืองและชนบทต่างกัน กล่าวคือในเขตเมืองผู้มีบุตร 2 คน มีอัตราการอยู่ละ 76 ในชนบทมีอัตราการอยู่ละ 46 ส่วนที่มีบุตร 6 คนขึ้นไป ในเขตเมืองมีอัตราการอยู่ละ 2.5 ส่วนในชนบทมีอัตราการอยู่ละ 16 แม้ว่าต่อมาอัตราเกิดได้ลดลงก็ตามแต่ภาวะเจริญพันธุ์ในเมืองก็ยังต่ำกว่าในชนบท¹ ซึ่งเข้าลักษณะเดียวกับมาเลเซียตะวันตก² ภรรยาที่อยู่ในเมืองต้องการขนาดของครอบครัวเล็กกว่าภรรยาที่อยู่ในชนบท กล่าวคือภรรยาที่อยู่ใน

¹United Nation, The Determinants and Consequence of Population Trends (New York: United Nation, 1953), pp. 85-86.

²National Family Planning Board Malasia, Report on West Malaysia Family Survey 1966-1967 (Kuala Lumpur: Kum Printers), p. 77.

เมืองใหญ่ต้องการบุตร 4 คน มากที่สุดร้อยละ 35 ส่วนในเขตชนบทร้อยละ 11 เท่านั้น สำหรับผู้ที่ต้องการมีบุตร 5 คน ในเมืองใหญ่มีเพียงร้อยละ 11 ส่วนในชนบทมีถึงร้อยละ 17 ส่วนในประเทศไทยก็ทราบแล้วว่าภาวะเจริญพันธุ์ในเมืองดังกล่าวมาแล้วต่ำกว่าในชนบท แต่ต่ำกว่าแค่นั้นเนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยจะแยกพิจารณาปัจจัยดังกล่าวตามลำดับต่อไป

ปัจจัยทางประชากร

(1) อายุ โดยทั่วไปแล้วสตรีอายุ 13 - 47 ปี เป็นวัยที่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ ความสามารถในการตั้งครรภ์มีความแตกต่างกันไปตามอายุ จากการศึกษาพบว่าความสามารถในการตั้งครรภ์มีขีดสูงสุดประมาณ 19 ปี จากนั้นจะเริ่มลดลงตามลำดับอายุประมาณ 35 ปี เป็นจุดที่ความสามารถในการตั้งครรภ์ลดลงอย่างรวดเร็ว แต่สตรีอาจะมีบุตรน้อยกว่าความสามารถที่จะมีบุตรได้ เนื่องจากสมรสช้า และการป้องกันไม่ให้มีบุตร¹ แต่จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2507 - 2508 พบว่า "ผู้หญิงไทยมีอัตราการเจริญพันธุ์สูงมิได้เกิดจากการที่ผู้หญิงสมรสเร็วหรือในขณะที่อยู่ในวัยรุ่น และมีอัตราการให้กำเนิดบุตรสูง ในหมวดอายุตอนต้นของวัยที่ให้กำเนิดบุตรอันเป็นลักษณะที่ปรากฏในประเทศซึ่งมีอัตราเจริญพันธุ์สูงโดยทั่วไป อัตราเกิดตามหมวดอายุของมารดาของผู้หญิงไทยในระหว่างอายุ 30 ปีขึ้นไป สูงกว่าทุกประเทศ และยังคงสูงถึง 6.7 ต่อพันคน ในหมวดอายุ 50 - 54 ปี แต่อัตราการเกิดตามหมวดอายุมารดาในระหว่างอายุ 15 - 19 ปี ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ ข้อเท็จจริงของการสำรวจแสดงว่าการที่ผู้หญิงไทยมีอัตราเจริญพันธุ์สูงนั้นเกิดจากการที่ผู้หญิงไทยมีการจัดการการให้กำเนิดบุตรสูงในหมวดอายุเกินกว่า 30 ปีขึ้นไป และจากการที่ผู้หญิงไทยมีระยะเวลาในวัยให้กำเนิด

¹Donald J. Bogue, The Population of United State (Illinois: The Press of Glencoe, 1959), p. 321.

บุตรยาวนานกว่าผู้หญิงในประเทศอื่น"¹

จากการศึกษาของ Cowgill² ได้ศึกษาสตรีไทยในเขตชานเมืองที่บางเขน พบว่า จำนวนบุตรในอุดมคติจะเพิ่มขึ้นไปพร้อม ๆ กับอายุของมารดาที่เพิ่มขึ้น แต่สตรีที่อายุเกิน 30 ปี ขึ้นไป จำนวนบุตรในอุดมคติจะไม่เพิ่มขึ้นอีก กลุ่มสตรีที่มีอายุ 15 - 19 ปี มีจำนวนบุตรในอุดมคติ 2.5 คนโดยเฉลี่ย และสตรีที่มีอายุเกิน 30 ปีขึ้นไปจะมีบุตรในอุดมคติประมาณ 3.4 คนโดยเฉลี่ย

ส่วนการศึกษาของ อามอส เอช ฮอดลีย์ และ วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ³ ซึ่งได้ศึกษาสตรีในเขตชนบทไทย คือ อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี พบว่าจำนวนบุตรในอุดมคติจะเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือสตรีอายุ 20 - 24 ปี จะมีบุตรในอุดมคติ 2.8 คน และสตรีที่อายุ 40 - 44 ปี จะมีจำนวนบุตรในอุดมคติ 4.2 คน

---

¹สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2507 - 2508 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2511), หน้า 16.

²Donald O. Cowgill and Others, Family Planning in Bangkok Thailand (Bangkok: Center for Population and Social Research Mahidol University, 1969), p. 89.

³อามอส เอช ฮอดลีย์ และ วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ, "การขยายตัวของครอบครัวและการวางแผนครอบครัวในอำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี," สัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่อง ประชากรในประเทศไทยครั้งที่ 2 (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ, 2509), หน้า 345.

แต่ Mendoza¹ ได้ศึกษาสตรีในเมืองชิคาโก ได้ผลแตกต่างออกไป นั่นคือในปี 1959 - 1960 พบว่าสตรีมีอายุระหว่าง 25 - 29 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติมากที่สุดคือ 4 คน ส่วนสตรีที่มีอายุระหว่าง 35 - 44 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติน้อยที่สุดคือ 3.16 คนเท่านั้น ส่วนสตรีที่มีไข่มีตัวชวานั้นพบว่า สตรีที่อยู่ในกลุ่มอายุ 15 - 19 ปี ต้องการบุตรในอุดมคติมากที่สุดคือ 3.15 คน ส่วนสตรีที่มีไข่มีตัวชวานั้นอายุมากกว่า 65 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติน้อยที่สุดคือ เท่ากับ 2.45 คนเท่านั้น

จากการศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง² ซึ่งศึกษาข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๗ พบว่าจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยของสตรีในชนบทที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปี จะเท่ากับ 3.4 คน แต่ในกลุ่มสตรีที่อายุ 25 - 34 ปี จะมีบุตรในอุดมคติ 3.9 คน และในสตรีกลุ่มอายุ 35 - 39 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติเท่ากับ 4.5 คน

จากการศึกษาของ Kap Suk Koh และ David P. Smith³ ได้ศึกษาสตรีในประเทศเกาหลี ถึงจำนวนบุตรที่ต้องการแบ่งตามที่อยู่อาศัยและอายุของสตรีที่สมรสแล้วทั้งในเขตเมืองและชนบท พบว่าสตรีในชนบทที่อายุ 15 - 24 ปี ต้องการบุตรในอุดมคติ

¹Elvira Mendoza, "Socio-Economic Correlates of Attitudes Toward Family Size" (n.p., n.d.), Reprint No. 231, pp. 42-47.

²ระจิตตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2514), หน้า 31.

³Kap Suk Koh and David P. Smith, The Korean 1968 Fertility Planning Survey (Seoul: The National Family Planning Center, 1970), p. 159.

3.7 คน และเมื่ออายุมากขึ้นจำนวนที่ต้องการจะเพิ่มขึ้นด้วย กล่าวคือเมื่ออายุ 40-44 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติ 4.5 คน สำหรับสตรีในเมืองก็เข้าลักษณะเดียวกัน แต่เป็นไปในลักษณะที่น้อยกว่าชนบท

การศึกษาของ Freedman¹ ได้ศึกษาสตรีที่ตีทรอย พบว่าภรรยาที่มีอายุน้อย จะต้องการบุตรในอุดมคติน้อยกว่าภรรยาที่มีอายุมาก นั่นคือภรรยาที่อายุ 21 - 30 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติ 3.08 คน ส่วนภรรยาที่อายุ 40 - 49 ปี จะต้องการบุตรในอุดมคติ 3.11 คน และสตรีที่อายุ 50 ปีขึ้นไป จะต้องการบุตรในอุดมคติ 3.37 คน ส่วนจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรสแล้วอายุ 40 ปีขึ้นไป ในเขตเมืองจะเท่ากับ 2.8 คน

(2) อายุแรกสมรส อายุแรกสมรสมีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องจำนวนบุตร พบว่าสตรีที่สมรสเมื่ออายุน้อยมักจะมีแนวโน้มที่จะมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสเมื่ออายุมาก ทั้งนี้ Matsumoto² ได้ศึกษาสตรีญี่ปุ่นที่อยู่ในฮาวายที่มีอายุแรกสมรส 19 ปีหรือต่ำกว่า จะมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.44 คน สตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 - 21 ปี จะมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.8 คน ส่วนสตรีที่มีอายุแรกสมรส 22 - 23 ปี จะมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.6 คน และที่อายุ 26 ปีขึ้นไปจะมีบุตรโดยเฉลี่ยเพียง 2.11 คน

---

¹Ronald Freedman and Harry Sharp, "Correlates of Value about Ideal Family Size in The Detroit Metropolitan Area," Population Studies Vol. 8 (1955) : 37-38.

²J. Scott Matsumoto, Chi Bin Park and Billa Z Bell, "Fertility Differential of Japanese Women in Japan, Hawaii and California," Working Paper of The East-West Population Institute (Paper No. 14, May 1971), pp. 26-27.

จากการศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง¹ พบว่าในเขตชนบทสตรีที่สมรสตั้งแต่ อายุยังน้อยจะต้องการมีบุตรในอุดมคติมากและจะลดลงตามอายุแรกสมรสที่เพิ่มขึ้น สตรีที่ สมรสก่อนอายุ 25 ปี จะมีบุตรในอุดมคติประมาณ 4 คนโดยเฉลี่ย ส่วนสตรีที่สมรสเมื่อ อายุ 25 ปีขึ้นไปจะต้องการบุตรในอุดมคติประมาณ 3 คน โดยเฉลี่ยเท่านั้น

ส่วนการศึกษาของ มาลินี ชุ่มพฤษ² พบว่าในเขตเมืองสตรีที่พ้นวัยเจริญ พันธุ์ที่มีอายุแรกสมรสเมื่ออายุ 15 - 17 ปี ในครอบครัวเดี่ยวจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย 5.5 คน ในครอบครัวขยายแบบ 1 และครอบครัวขยายแบบ 2 จะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 6.3 คน และ 6.4 คนโดยเฉลี่ย ถ้าสตรีสมรสเมื่ออายุ 22 - 24 ปี ในครอบครัวเดี่ยวจะมี บุตรที่มีชีวิตอยู่ 4.7 คน ในครอบครัวขยายแบบ 1 และครอบครัวขยายแบบ 2 จะมีบุตรที่ มีชีวิตอยู่ 4.5 คน และ 5.2 คน โดยเฉลี่ยตามลำดับ สตรีที่สมรสเมื่ออายุ 30 ปีขึ้นไป ในครอบครัวเดี่ยวจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 1.5 คน ในครอบครัวขยายแบบ 1 และครอบครัว ขยายแบบ 2 จะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 2.8 คน และ 1.7 คนโดยเฉลี่ยตามลำดับ

John Knodel and Visid Prachuabmoh³ ใ้ศึกษาสตรีในเขตเมือง

¹ระจิตตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรส แล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2514), หน้า 39.

²มาลินี ชุ่มพฤษ, "แบบชนิตและโครงสร้างของครอบครัวที่มีต่อภาวะเจริญ พันธุ์ต่อขนาดของครอบครัวในอุดมคติของประชากรในเขตเมือง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2516), หน้า 37 - 45.

³John Knodel and Visid Prachuamoh, The Fertility of Thai Women (Bangkok: Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1973), Research Report No. 10, p. 24.

และชนบท พบว่าสตรีที่สมรสเมื่ออายุน้อยจะมีจำนวนบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสเมื่ออายุมาก นั่นคือสตรีที่ปัจจุบันอายุมากกว่า 45 ปี ถ้าสมรสเมื่ออายุน้อยกว่า 18 ปี ในเขตเมืองจะมีบุตรประมาณ 7.1 คน ในเขตชนบทประมาณ 8.2 คน ถ้าสมรสเมื่ออายุ 22 - 24 ปี ในเขตเมืองจะมีบุตร 5.06 คน ในเขตชนบทจะมีบุตร 7.07 คน ถ้าสมรสอายุมากกว่า 30 ปี ในเขตเมืองจะมีบุตร 2.0 คน ในเขตชนบทจะมีบุตร 3.8 คน

(3) จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ จากผลของการศึกษาในระยะเวลาใกล้เคียงกันจากที่ต่าง ๆ พบว่า จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์โดยเฉลี่ยจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ ในเขตเมืองเท่ากับ 6.9 ครั้ง ในเขตชนบทเท่ากับ 5.8 ครั้ง สตรีในเขตอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เท่ากับ 5 ครั้ง (2508) สตรีมุสลิมในเขตจังหวัดยะลา 3.4 ครั้ง (2511) สตรีในเขตชานเมืองที่อำเภอบางเขน เท่ากับ 3.9 ครั้ง (2510 - 2511)¹

ส่วนการศึกษาของ มณฑาทิพย์ เหลืองสุภกรณ² พบว่าสตรีในเขตเมืองมีจำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ 2 - 3 ครั้งมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 42 รองลงมาคือ 4 - 6 ครั้ง คือประมาณร้อยละ 31.1 เมื่อเปรียบเทียบกับชนบทจะเห็นว่า จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ 1 - 3 ครั้งมากที่สุด หรือประมาณร้อยละ 30.4 รองลงมาคือ 4 - 6 ครั้ง คือประมาณร้อยละ 26.5

¹ สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์, "ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีในชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พ.ศ. 2513), หน้า 19.

² มณฑาทิพย์ เหลืองสุภกรณ, "การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการบุตรเพิ่มในเขตเมืองและเขตชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พ.ศ. 2518), หน้า 119.

จากการศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง¹ พบว่าจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีในชนบทจะเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนครั้งของการตั้งครรภ์มากขึ้น สตรีที่ยังไม่เคยตั้งครรภ์เลยจะมีบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.2 คน ส่วนสตรีที่ตั้งครรภ์ 7 - 8 ครั้งจะมีความต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.8 คน

ปัจจัยทางสังคม

(1) การศึกษา จากการศึกษาคของ Hatt² ในเปอร์โตริโก พบว่าการศึกษากฎเหมือนจะมีความสัมพันธ์สูงมากกับขนาดครอบครัวในอุดมคติมากกว่าจะมีความสัมพันธ์กับรายได้เสียอีก ผู้ที่มีการศึกษาสูงเป็นผู้ที่ระมัดระวังเกี่ยวกับการยกฐานะของตนเองโดยการมีบุตรน้อย ในเปอร์โตริโกจะเข้าลักษณะเดียวกับสหรัฐอเมริกา กล่าวคือผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีบุตรน้อย ส่วนผู้ที่มีการศึกษากำจะมีบุตรมาก³

จากการศึกษาของ Freedman และ Sharp⁴ ซึ่งได้ศึกษาในเมืองดีทรอยท์

¹ ระจิตตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2514), หน้า 40.

² Paul K. Hatt, Blackgrounds of Human Fertility in Puerto Rico : A Sociological Survey (Princeton : New Jersey : Princeton University Press, 1952), p. 143.

³ Donald Bogue, The Population of The United States (Illinois: The Free Press of Glance, 1959), pp. 314-316.

⁴ Ronald Freedman and Harry Sharp, "Correlates of Values About Ideal Family Size in The Detroit Metropolitan Area" Population Studies Vol. 8 (1954-1955): 38.

พบว่าสตรีที่มีการศึกษาน้อยจะมีบุตรในอุดมคติมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาสูง สตรีที่มีการศึกษาน้อยกว่า 7 ปี จะมีจำนวนบุตรในอุดมคติประมาณ 3.56 คน ส่วนสตรีที่มีการศึกษามากกว่า 12 ปี จะมีบุตรในอุดมคติ 3.04 คน David Yankey¹ พบว่าสตรีที่อยู่ในชนบทและไม่ได้รับการศึกษาเลย มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 8.16 คน ส่วนสตรีที่อยู่ในเขตเมืองและมีการศึกษาสูงจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 3.44 คน

Amos H. Hawley and Visid Prachuabmoh² ได้ศึกษาที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่าสตรีที่มีการศึกษา ป.1-4 จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย 4.3 คน ส่วนผู้ที่เรียนชั้นประถมปีที่ 5 ขึ้นไป จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย 3.7 คน

สำหรับสตรีเกาหลีนั้น³ การศึกษามีอิทธิพลเหนือความคิดเห็นเรื่องครอบครัวในอุดมคติ จากสตรี 779 คน ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้มีประมาณร้อยละ 23 ที่ต้องการบุตรในอุดมคติ 3 คน ประมาณร้อยละ 75 ต้องการมีบุตรในอุดมคติ 4 คน ส่วนสตรีที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงกว่านี้ร้อยละ 72 ต้องการมีบุตร 1 - 3 คน แต่สตรีที่มีการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต้องการมีบุตรมากกว่า 4 คน

---

¹David Yankey, Fertility Difference in Modernizing Country: A Survey of Lebanese Couples (Princeton: Princeton University Press, 1961), p. 51.

²Amos H. Hawley and Visid Prachuabmoh, "Fertility Before The Program Began: 1964," The Potharam Study (Institute of Population Studies: Chulalongkorn University, 1964-1966), pp. 23-35.

³Republic of Korea, Ministry of Health and Social Affairs, The Finding of the National Survey on Family Planning 1966 (Seoul: Planned Parenthood Federation of Korea, 1966), p. 129.

Donald O. Cowgill¹ ได้ศึกษาสตรีที่บางเขน ซึ่งมีลักษณะชนเมือง พบว่าการศึกษาของสตรีไม่มีความสัมพันธ์ต่อจำนวนบุตรเลย กล่าวคือสตรีที่ไม่มีการศึกษาเลยต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.2 คน ถ้าการศึกษา ป.1-4 จะมีบุตรในอุดมคติ 3.1 คน ถ้ามีการศึกษา ป.5 - มศ.3 จะมีบุตรในอุดมคติ 3.1 คน การศึกษา มศ.4 - มศ.5 จะมีบุตรในอุดมคติ 3.0 คน และถ้ามีการศึกษา มศ.5 ขึ้นไป จะมีบุตรในอุดมคติ 3.2 คน

สำหรับการศึกษาศรีในไต้หวัน Freedman และ Takeshita² พบว่าสตรีที่มีการศึกษาน้อยจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่มากกว่าสตรีที่มีการศึกษาสูง กล่าวคือสตรีที่มีอายุ 34 - 39 ปี และไม่มีการศึกษาเลยจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ประมาณ 5 คน แต่สตรีที่จบชั้นมัธยมจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ประมาณ 3.4 คน

จากการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาศรีในประเทศญี่ปุ่น ที่เมืองฮิโรชิม่า³ พบว่าจำนวนบุตรจะลดลงเมื่อระดับการศึกษาของสตรีเพิ่มขึ้น เพราะการศึกษาสูงมีส่วนช่วยลดการเจริญพันธุ์ลง สตรีที่มีการศึกษาชั้นต้นจะมีบุตร 3.12 คน ชั้นมัธยมจะมีบุตร 2.93 คน และชั้นวิทยาลัยจะมีบุตร 2.56 คน

---

¹Donald O. Cowgill and Others, Family Planning in Bangkok Thailand (Bangkok: Center for Population and Social Research Mahidol University, 1969), p. 89.

²Ronald Freedman and John Y. Takeshita, Family Planning in Taiwan (New Jersey: Princeton University Press, 1969), p. 69.

³United Nations, "The Mysore Population Study," Population Studies No. 34 (1961): 140.

นอกจากนี้แล้วสตรีใน Bangalore City¹ ที่มีระดับการศึกษาชั้นมัธยมปลาย หรือมหาวิทยาลัย มีบุตรโดยเฉลี่ย 3.2 คน ในขณะที่สตรีที่ไม่มีปีการศึกษา มีบุตรโดยเฉลี่ย 3.8 คน

จากการศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง² ได้ศึกษาจากโครงการวิจัยต่อเนื่อง ระยะยาว ๆ พบว่าสตรีในชนบทที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป จำนวน บุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.8 คน ส่วนสตรีที่อ่านออกเขียนได้จะมีบุตรในอุดมคติ โดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.8 คน ส่วนสตรีที่อ่านไม่ออกเขียนไปได้จะมีบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 4.4 คน

(2) การทำงานนอกบ้านของภรรยา จากผลของการวิจัยในประเทศที่พัฒนา แล้ว ส่วนใหญ่มักจะพบว่าสตรีที่ทำงานนอกบ้านจะมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่ไม่ได้ทำงานนอก บ้าน แต่ผลการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย พบว่าสตรีที่ทำงานนอกบ้านและไม่ทำ งานนอกบ้านนั้นไม่ได้มีจำนวนบุตรที่แตกต่างกันเลย ทั้งนี้ เพราะ "ลักษณะของงาน"³

¹Republic of Korea, "Ministry of Health and Social Affairs," The Finding of the Nations: Survey of Family Planning 1966 (Seoul: Planned Parenthood Federation of Korea, 1966), p.139.

²ระจิตตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรส แล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2514), หน้า 58 - 59.

³นิพนธ์ เทพวัลย์, "การศึกษาการทำงานของสตรีไทยในเขตเมืองกับภาวะ เจริญพันธุ์," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม 2519) : 1.

นั้นเอง ซึ่ง Goldstein¹ ได้ศึกษาประชากรไทยโดยใช้ข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 1 จากสำมะโนประชากรประเทศไทยปี พ.ศ. 2503 พบว่าการทำงานของสตรีไม่ได้ทำให้การเจริญพันธุ์ลดลงแต่อย่างใด

จากการศึกษาของ Freedman, Baumert และ Bolte² พบว่าในเยอรมันตะวันตกนั้น การทำงานนอกบ้านของสตรีมีผลกระทบต่ออัตราการเจริญพันธุ์ทั้งในเรื่องบุตรในอุดมคติและบุตรที่มีชีวิตอยู่ สตรีเยอรมันส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้านมากจึงต้องการมีบุตรน้อย Baumert ได้ศึกษาเพิ่มเติม พบว่าสตรีซึ่งไม่เคยทำงานนอกบ้านมีความปรารถนาขนาดของครอบครัวในอุดมคติขนาดใหญ่มากที่สุด สตรีซึ่งเคยทำงานในอดีตแต่ปัจจุบันไม่ได้ทำงานแล้ว มีความต้องการครอบครัวขนาดเล็ก นอกจากนี้ Freedman³ ยังได้ค้นพบอีกว่าประสมการณ์ทางด้านการทำงานของสตรีไม่เพียงแต่มีความสัมพันธ์ต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของสามีเกี่ยวกับจำนวนที่ควรจะมี

---

¹Sidney Goldstein, "The Influence of Labour Force Participation and Education on Fertility in Thailand, Population Studies 26 (November 1972) : 419-439.

²Ronald Freedman, Gerhard Baumert and Martin Bolte, "Expected Family Size Value in West Germany," Population Studies Vol. 13 (1950-1960): 148-150.

³Ibid., p. 150.

สำหรับระจิกตา ณ พัทลุง¹ ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๑ พบว่าสตรีในชนบทที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านจะมีจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยสูงกว่าสตรีที่เคยทำงานนอกบ้านทั้งก่อนและหลังแต่งงาน กล่าวคือสตรีที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านจะมีจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 4.2 คน ส่วนสตรีที่เคยทำงานนอกบ้านทั้งก่อนและหลังแต่งงานจะมีจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.5 คน นั่นคือสตรีผู้ซึ่งเคยทำงานภายหลังการ สมรสไม่เพียงแต่ต้องการ จะมีจำนวนบุตรน้อยกว่าผู้ที่ไม่เคยทำงานเท่านั้น แต่จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ยังน้อยกว่าอีกด้วย

การศึกษาในประเทศมาเลเซีย² พบว่าสตรีในเขตเมืองกลุ่มอายุ 15 - 24 ปี ที่ทำงานนอกบ้านหลังสมรสจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 1.3 คน ส่วนที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 1.6 คน สำหรับสตรีในกลุ่มอายุ 25 - 34 ปี ทำงานนอกบ้านจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 2.7 คน ในขณะที่สตรีที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านหลังสมรสจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 3.6 คน ส่วนสตรีที่มีอายุอยู่ในช่วง 34 - 44 ปี ทำงานนอกบ้านจะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 4.7 คน แต่ต้องการมีบุตรเพียง 4.2 คน ส่วนที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านจะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 5.4 คน แต่ต้องการมีบุตรเพียง 4.4 คน ส่วนในเขตชนบทสตรีที่อายุอยู่ในช่วงระยะระหว่าง 25 - 34 ปี และทำงานนอกบ้านจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 3.9 คน แต่ต้องการบุตรถึง 5.4 คน ในขณะที่สตรีในช่วงอายุเดียวกันนี้แต่ไม่เคยทำงานนอกบ้านจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 4.1 คน และต้องการบุตรถึง 5.4 คน

002017

¹ ระจิกตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พ.ศ. 2514), หน้า 56.

² National Family Planning Board Malaysia, Report on West Malaysian Family Survey 1966-1967 (Kuala Lumpur: National Family Planning Board Malaysia, 1969), p. 214 and 228.

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี พบว่า เมื่อเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ กับจำนวนบุตรในอุดมคติในแต่ละประเทศมักมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ดังจะได้อภิปรายถึงปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ต่อไป

(1) อาชีพ จากการศึกษาค้นคว้าผลงานต่าง ๆ ที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 80 ของประชากรไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม¹ ดังนั้นทั้งหัวหน้าครอบครัวและภรรยาที่มีอาชีพเกษตรกรรมน่าจะมีบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนและภรรยาที่ไม่ใช่เกษตรกรรม จากการศึกษาของ ดร. ศักดิ์ ผาสุขนิรันดร² ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการและชาวนา ในปี 2506 พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการ ร้อยละ 18.89 มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน 4 คน ร้อยละ 16.82 มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 2 คน และร้อยละ 15.44 มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 3 คน ส่วนครอบครัวของชาวนาที่มีบุตรมากที่สุดคือ 5 คน รองลงมาคือ 6 และ 7 คน ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะมีบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการ และถ้าพิจารณาเปรียบเทียบในระดับข้าราชการเหมือนกัน ก็พบความแตกต่างอีกว่า ข้าราชการ

¹ กรมแรงงานและสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, รายงานการสำรวจแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2510 - 2511) และภาคเหนือ (2511 - 2512) (พระนคร : กรมแรงงาน, 2510 - 2512), หน้า 15.

² ศักดิ์ ผาสุขนิรันดร, "การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการและผู้ประกอบอาชีพทางเกษตร," การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ 1 (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ, 2506), หน้า 271 - 298.

ชั้นจิตว่ามีบุตรมากที่สุดคือ 6 - 10 คน ส่วนข้าราชการชั้นพิเศษจะมีบุตรน้อยที่สุด

จากการศึกษาของ Freedman และ Sharp¹ เห็นว่าไม่มีแบบแผนที่แน่นอนสำหรับความแตกต่างด้านอาชีพในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติ ก็จำนวนบุตรในอุดมคติคล้ายคลึงกันในทุกกลุ่มอาชีพ ในทำนองเดียวกันจะไม่พบความแตกต่างในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและผู้อยู่ประกอบอาชีพอื่น ๆ²

Mendoza ได้ศึกษาในเมืองชิคาโก³ ในปี ค.ศ. 1959 - 1960 พบว่าอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนจะมีผลต่อความต้องการบุตรในอุดมคติ กล่าวคือสตรีที่สามีมีอาชีพใช้วิชาชีพ จะต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.6 คน ส่วนสตรีที่สามีมีอาชีพใช้แรงงาน ต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.5 คน ส่วนสตรีที่สามีมีอาชีพไร้ฝีมือ (Skilled Worker) ต้องการบุตรในอุดมคติ 3.4 คน สตรีที่สามีมีอาชีพไร้ฝีมือ

---

¹Ronald Freedman and Harry Sharp, "Correlates of Values About Ideal Family Size in The Detroit Metropolitan Area," Population Studies Vol. 8 (1954-55): 36.

²อามอส เอช ฮอว์ลีย์ และ วิคินอร์ ประจวบเหมาะ, "การขยายตัวของครอบครัวและการวางแผนครอบครัวในอำเภอโพธาราม," การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่อง ประชากรแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2 (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ, 2508), หน้า 40.

³Elvira Mendoza, "Socio-Economic Correlates of Attitudes Toward Family Size," Sociological Contribution in Family Planning Research (Community and Family Study Center: University of Chicago, 1967), p. 50.

(Unskilled Worker) ต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.8 คน จะเห็นได้ว่าสตรีที่สามีมีอาชีพไร่นามีบุตรในอุดมคติมากที่สุด

(2) ฐานะทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วคนในทุกระดับฐานะก็ถือว่าเป็นการถูกทดลองและสิ่งที่จะมีครอบครัวขนาดใหญ่ ทว่าแต่ละครอบครัวก็มีเรื่องเศรษฐกิจเข้ามาเป็นเครื่องกีดขวางจึงไม่สามารถจะมีบุตรได้ตามต้องการ ได้มีผู้ศึกษาถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง พบว่ายังมีการยกระดับการครองชีพขึ้นไปเท่าไร คู่สมรสจำนวนมากก็เริ่มที่จะยอมรับบรรทัดฐานของการมีครอบครัวขนาดเล็ก¹ คนจำนวนมากมักจะจำกัดจำนวนบุตรตามความสามารถทางการเงินที่หามาได้ เพื่อการเลี้ยงดูบุตรตามที่ต้องการ ในระยะของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรอัตราตายต่ำ อัตราเกิดสูงนั้น พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับขนาดของครอบครัวในอุดมคติ² ในปี ค.ศ. 1930 Petersen³ ได้ศึกษาความแตกต่างของภาวะเจริญพันธุ์ พบว่าขนาดของครอบครัวและฐานะทางสังคมมีความสัมพันธ์ในทางกลับกัน คือในกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ขนาดครอบครัวจะเล็ก แต่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำจะมีขนาดครอบครัวที่ใหญ่กว่า

---

¹United Nation, "The Mysore Population Study," Population Studies No. 34 (1961): 140.

²Ronald Freedman and Lolagene Coombs, "Economic Consideration in Family Growth Decision," Population Studies, Vol. 10, No. 2 (1966) : 197.

³William Petersen, "The Trend of Fertility in Industrial Countries," Population (New York: The Macmillain Company, 1961), pp. 514-518.

โดยทั่วไปแล้วครอบครัวที่มีรายได้สูงย่อมมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า แต่จากการศึกษาของ Mendoza¹ ในเมืองชิคาโก พบว่าสตรีที่ผิวขาวและมีเชื้อผิวขาวจะมีจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นตามรายได้ที่เพิ่มขึ้น นั่นคือสตรีผิวขาวในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 เหรียญสหรัฐ ต้องการมีบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.32 คน กลุ่มที่มีรายได้ 2,100 - 3,899 เหรียญสหรัฐ ต้องการมีบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.42 คน และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 6,300 เหรียญสหรัฐ ขึ้นไปต้องการมีบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย 3.52 คน ส่วนสตรีที่มีเชื้อผิวขาวดำที่มีรายได้ต่ำกว่า 2,100 เหรียญสหรัฐ จะมีบุตรในอุดมคติ 2.6 คน ดำมีรายได้ 2,100 - 3,899 เหรียญสหรัฐ จะมีบุตรในอุดมคติ 2.9 คน และดำมีรายได้มากกว่า 6,300 เหรียญสหรัฐ จะมีบุตรในอุดมคติ 3.01 คน

Joshi และ Jerkar² ได้ศึกษาในไต้หวัน พบว่ารายได้ของครัวเรือนที่ต่ำกว่า 1,000 เหรียญไต้หวัน จะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 4.6 คน ครัวเรือนที่มีรายได้ 2,000 - 2,474 เหรียญไต้หวัน จะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 4.7 คน และครัวเรือนที่มีรายได้ 2,500 เหรียญไต้หวัน ขึ้นไปจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 5.0 คน

จากการศึกษาของ Freedman และ Takeshita³ ศึกษาสตรีอินเดียใน

---

¹Elvira Mendoza, "Socio-Economic Correlates of Attitudes Toward Family Size," Sociological Contribution to Family Planning Research (Community and Family Study Center: University of Chicago, 1967), p. 50.

²L.M. Joshi and K.D. Jerkar, "Ideal Size of Family," The Journal of Family Welfare Vol. 15, No. 1 (1968): 25.

³Ronald Freedman and John Y. Takeshita, Family Planning in Taiwan (Princeton: Princeton University Press, 1969), p. 72.

บอมเบย์ที่มีรายได้ต่ำ จะต้องการบุตรในอุดมคติมากกว่าสตรีที่มีรายได้สูง กล่าวคือสตรีที่มีรายได้ต่ำกว่า 100 รูปี จะต้องการมีบุตรในอุดมคติ 4 คน ส่วนสตรีที่มีรายได้ 300 รูปี จะต้องการบุตรในอุดมคติที่น้อยกว่า

ปัจจัยอื่น ๆ

(1) ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ การศึกษาจากรายงานการวิจัย การเปรียบเทียบความรู้ ทักษะคติ และการปฏิบัติค่านอนามัยแม่และเด็กของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่สมรสแล้วในเขตเมืองและชนบทของจังหวัดเชียงใหม่¹ พบว่ามารดาส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและชนบทมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งความรู้การวางแผนครอบครัวเกี่ยวกับวิธีคุมกำเนิด แต่มารดาในเมืองจะรู้ดีกว่าในชนบท

จากการศึกษาชาวจีน² ที่ยังมีบุตร และทราบเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว มีร้อยละ 71 ส่วนในกลุ่มที่มีบุตร 7 คนขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 47 เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับคนไทยก็จะพบว่า สตรีไทยมีอัตราส่วนของผู้มีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อสตรีเหล่านั้นมีจำนวนบุตรมากขึ้น

¹ รายงานการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความรู้ ทักษะคติ และการปฏิบัติค่านอนามัยแม่และเด็กของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่แต่งงานแล้วในเมืองและชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ (โครงการจัดตั้งภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มิถุนายน - ธันวาคม 2516), หน้า 90.

² ฉวย คำนิ้ง เนตร, "พฤติกรรมการวางแผนครอบครัวของสตรีชาวจีนในเขตเทศบาลนครหลวงกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2515), หน้า 36.

จากการศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง¹ ในเขตชนบทพบว่า จำนวนบุตรใน
อุคมคติของสตรี จะลดลง เมื่อมีความรู้ เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรี เพิ่มขึ้น

ส่วนการศึกษาของ เศรษฐ์ เป็ลื่องเข็ญ² พบว่าสตรีที่มีความรู้ เกี่ยวกับการ
ป้องกันการปฏิสนธิ ร้อยละ 28 เป็นสตรีที่มีบุตร 3 - 4 คน ส่วนที่มีความรู้ ร้อยละ 24.³
เป็นสตรีที่มีบุตร 1 - 2 คน ส่วนที่มีความรู้ ร้อยละ 20.9 มีบุตร 5 - 6 คน และที่มี
ความรู้ ร้อยละ 18.8 มีบุตร 7 คนขึ้นไป ส่วนจำนวนที่คิดว่าเป็นจำนวนบุตรที่เหมาะสม
นั้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.9 คน

(2) ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ จากเอกสารสรุปผลการวิจัย
ต่อเนื่องระยะยาว ³ ปรากฏว่าสตรีที่สมรสแล้วอายุ 15 - 44 ปี ทั้งในเขตเมือง
และชนบท มากกว่าครึ่งหนึ่ง ที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว น้อยกว่า 1 ใน 3 ของ
สตรีในเขตชนบท และ 1 ใน 4 ของสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองไม่เห็นด้วยกับการวางแผน
ครอบครัว

¹ระจิตตา ณ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีที่
สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2514), หน้า 74.

²เศรษฐ์ เป็ลื่องเข็ญ, "ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรีไทย
ในชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 74.

³พิชิต นิตักษณ์เทพสมบัติ และ สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์, "สรุปผลการวิจัยของ
โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และ
ประชากรไทย" เอกสารวิจัยหมายเลข 14 (สถาบันประชากรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 10.

ส่วน Stycos¹ ศึกษาสตรีในจาไมกา ในปี 1956 พบว่าสตรีสูงอายุและมีครอบครัวใหญ่ ๆ ยอมรับว่าเห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว สำหรับสตรีในกลุ่มอายุ 14 - 24 ปี ซึ่งมีบุตรที่มีชีวิตอยู่มากกว่า 4 คน มีทัศนคติเห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวอย่างมาก แมว่าจะมีความระนอย

จากการศึกษาสำรวจในเขตอำเภอลพ อำเภอนองสองห้อง และอำเภอแวงน้อย² จำนวน 795 คน พบว่าร้อยละ 82 ของประชากรเห็นด้วยกับการคุมกำเนิด ส่วนนิภา ปุรินทรางกูร³ พบว่าสตรีส่วนใหญ่ร้อยละ 88.3 เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว

ส่วนการสำรวจทางกานทัศนคติของสตรีต่อการวางแผนครอบครัวในอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง⁴ ปรากฏว่าแนวโน้มของความข้องการที่จะมีบุตรน้อยลงกว่า

---

¹J. Mayone Stycos, et. al., The Control of Human Fertility in Jamaica (Ithaca: New York, Cornell University Press, 1964), pp. 47-64.

²กรมการแพทย์และอนามัย, "การสำรวจความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์," วารสารอนามัยครอบครัว (กองอนามัยครอบครัว: กรมการแพทย์และอนามัย, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม 2516) : 48.

³นิภา ปุรินทรางกูร, "ผลของความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิที่มีต่อการยอมรับปฏิบัติ การวางแผนครอบครัวของสตรีหลังการคลอดในโรงพยาบาลศิริราช" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 103.

⁴วิชัญญ์ วรพงษ์, รายงานการวางแผนครอบครัวที่จังหวัดลำปาง (คณะสาธารณสุขศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ.2515), หน้า 26.

แตกอน และรู้ถึงผลเสียของการมีบุตรมากถึงร้อยละ 75 ของสตรีที่เห็นด้วยกับการคุมกำเนิดในคู่สมรสที่ยังไม่ต้องการมีบุตร และมีเพียงร้อยละ 19 เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย

จากการศึกษาของ นพวรรณ ปลายวัฒน์วิไชย¹ ศึกษาในเขตเมือง พบว่าในกลุ่มสตรีที่มีทัศนคติเห็นด้วยจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย 3.5 คน แต่ผู้ที่มีทัศนคติไม่เห็นด้วยจะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย 3.9 คน

(3) การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ ในการสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 1 สังกัด เป็ล่งวานิช และ มนัสวี คุณหนันท์² พบว่าในปี 2506 สตรีผู้มารับบริการฝากครรภ์หมั้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีบุตรแล้ว 5 - 6 คน และนายแพทย์มนัสวี คุณหนันท์³ ยังได้พบอีกต่อไปว่า สตรีส่วนใหญ่ที่มารับการฝากครรภ์ทั้งชาวไทยและชาวจีนมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 4 - 5 คนขึ้นไป และอัตราการมารับบริการจะลดลงตามจำนวนบุตรที่เพิ่มขึ้น

¹ นพวรรณ ปลายวัฒน์วิไชย, "อิทธิพลของอายุแรกสมรสต่อภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 124 - 130.

² สังกัด เป็ล่งวานิช และมนัสวี คุณหนันท์, "การศึกษารายงานผู้ได้รับการทำหมั้นหญิงจากโรงพยาบาล 49 แห่ง ในประเทศไทย," การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ 1 (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2506), หน้า 205.

³ มนัสวี คุณหนันท์, "การศึกษารายงานการทำหมั้น 10,314 ราย ในประเทศไทย," การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ 2 (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2509), หน้า 133.

จากการศึกษาที่อำเภอโพธาราม¹ พบว่าสตรีที่ใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราว เช่น ห่วงอนามัย และยาเม็ดรับประทาน สตรีที่มีอายุ 25 - 34 ปี จะมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ 3 - 4 คน

นอกจากนี้จากการศึกษาของ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ และ ดร. เจมส์ ที่ ฟอรัท² พบว่าสตรีที่มารับบริการป้องกันการปฏิสนธิแบบใส่ห่วงอนามัยนั้น จะมีบุตรอยู่ในระหว่าง 2 - 5 คน และร้อยละ 70 ของสตรีที่มีบุตรแล้ว 3 คน ไม่ต้องการบุตรอีก นั่นคือสตรีที่มีบุตรแล้วหลายคนมีแนวโน้มที่จะยอมรับการวางแผนครอบครัวในอัตราที่สูงกว่าสตรีที่มีบุตรจำนวนน้อย

การวิจัยที่เชียงใหม่³ พบว่าสตรีส่วนใหญ่ยังมีการปฏิบัติคุมกำเนิดก่อนข้างน้อย สตรีในเมืองจะคุมกำเนิดมากกว่าในชนบท คือสตรีในเมืองเคยปฏิบัติร้อยละ 64 ในขณะที่สตรีในชนบทเคยปฏิบัติเพียงร้อยละ 57

---

¹Donald O. Cowgill and Others, Family Planning in Bangkok Thailand (Bangkok: Center for Population and Social Research Mahidol University, 1969), p. 12.

²Visi Prachuabmoh and James, T. Fawcett, "Two-Year Program Effects: 1967," The Potharam Study, Research Reportch No. 4 (Institute of Population Studies: Chulalongkorn University, 1971), p. 111.

³คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, รายงานการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติการคุมกำเนิดและเด็กของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่แต่งงานแล้วในเมืองและชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ (โครงการจัดตั้งภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มิถุนายน-ธันวาคม 2516), หน้า 90.

สำหรับการศึกษาที่อำเภอพล อำเภอหนองสองห้อง และกิ่งอำเภอแวง¹ พบว่าในด้านการยอมรับการใช้วิธีคุมกำเนิดนั้น แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากมีความรู้เรื่องนี้ แต่กลับมีผู้ใช้ แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากมีความรู้เรื่องนี้ แต่กลับมีผู้ใช้วิธีคุมกำเนิดเพียงร้อยละ 10.7 อีกร้อยละ 89.3 ไม่เคยใช้วิธีคุมกำเนิด การศึกษาของ นพวรรณ ปลายวัฒน์วิไชย² พบว่าสตรีในเมือง ในกลุ่มที่สมรสอายุเท่ากัน ผู้ที่ใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ มีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้ใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ กล่าวคือสตรีในกลุ่มที่ใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 3.9 คน ส่วนผู้ที่ไม่ได้ใช้วิธีคุมกำเนิด ใดๆ เลยมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 3.2 คน และจากการศึกษาของนภาพร บุรพาชนะ³ พบว่าสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิต 1 - 2 คน มีประมาณร้อยละ 55 ที่ใช้ยาเม็ดรับประทาน และที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้ว 3 - 4 คน มักใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบฉวย

---

¹ กรมการแพทย์และอนามัย, "การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์," วารสารอนามัยครอบครัว (กองอนามัยครอบครัว : กรมการแพทย์และอนามัย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2518), หน้า 48 - 49.

² นพวรรณ ปลายวัฒน์วิไชย, "อิทธิพลของอายุแรกสมรสต่อภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 133.

³ นภาพร บุรพาชนะ, "วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่คู่สมรสในเขตเมืองเลือกใช้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 109.

จากการศึกษาของบุสดี ชรรณรักษ์¹ ซึ่งได้ศึกษาสตรีในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่าในกลุ่มสตรีที่ทำหมันจะนิยมทำกันในกลุ่มที่มีชีวิตอยู่ 3 คน มีร้อยละ 28 นอกจากนี้ยังพบอีกว่าสตรีที่มารับบริการวางแผนครอบครัวนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.7 ที่ต้องการบุตรในอุดมคติ 3 - 4 คน สตรีเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องการใช้บริการวิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบยาเม็ดรับประทาน เมื่อศึกษาโดยสรุปแล้วพบว่า สตรีส่วนใหญ่ต้องการยุติการมีบุตรเมื่อมีจำนวนบุตร 3 คน และจำนวนบุตรที่ต้องการนี้มีส่วนสัมพันธ์กับการป้องกันการปฏิสนธิด้วยกล่าวคือส่วนใหญ่จะใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวมากกว่าถาวร แต่เมื่อมีจำนวนบุตรตามต้องการแล้วก็จะปรับแนวโน้มในการใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบถาวร เพื่อยุติการมีบุตร

แนวความคิดสำคัญในวิทยานิพนธ์

จากการศึกษาเรื่องจำนวนบุตรของสตรีที่อยู่ในภาวะเจริญพันธุ์ โดยจะศึกษาเฉพาะสตรีที่อยู่ในภาวะสมรสเท่านั้น จากการศึกษาดังกล่าวพบว่า โดยทั่วไปแล้วส่วนใหญ่จะศึกษาเน้นหนักในเรื่องจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่มากกว่าเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติ เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจริง ๆ แก่กว่าเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคตินั้น เป็นเรื่องของทัศนคติความต้องการ เป็นเรื่องที่เขาใจได้ยากสำหรับบางคน ในเขตเมืองความยุ่งยากจะน้อยกว่าในชนบท ดังนั้นจึงทำให้เกิดความสนใจนำมาศึกษาเปรียบเทียบดูว่า ในระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่กับจำนวนบุตรในอุดมคติที่ประชากรคนนั้นจะแตกต่างกันสักแค่ไหน ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบกับเรื่องนี้ยังไม่ปีใครสนใจศึกษามาก่อน และในการศึกษารั้งนี้ได้นำอายุปัจจุบันของสตรีที่อยู่ในภาวะสมรสมาเป็นตัวควบคุม เพราะ

¹บุสดี ชรรณรักษ์, "ลักษณะพฤติกรรมในการป้องกันการปฏิสนธิของสตรีผู้มารับบริการวางแผนครอบครัวในจังหวัดปราจีนบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม ภาควิชาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 47 - 53.

อายุปัจจุบันจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดตัวหนึ่งที่จะบอกถึงจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ และจำนวนบุตรในอุดมคติว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด และอย่างไร โดยแบ่งแนวความคิดออกเป็น 4 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ทางด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ และอื่น ๆ

ทางด้านประชากร ในส่วนที่เป็นเรื่องอายุของประชากรที่อยู่ในเมืองและชนบทนั้นน่าจะมีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างกันได้ในเรื่องความคิดที่จะปีบุตรหรือจำนวนบุตรในอุดมคติ รวมถึงอายุแรกสมรสของสตรี จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ และจำนวนบุตรที่เสียชีวิต ก็น่าจะมีผลต่อการมีบุตรในอุดมคติกว้าง

ทางด้านสังคม ในส่วนที่เป็นเรื่องของการศึกษานั้น ในเขตเมืองซึ่งเป็นเขตที่ประชากรมีการศึกษาสูงกว่าในชนบท ดังนั้นแนวความคิดในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติน่าจะแตกต่างกันไปกว้าง นอกจากนี้ยังรวมถึงการทำงานนอกบ้านและขนาดของครอบครัวของสตรีน่าจะมีผลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติกว้าง

ทางด้านเศรษฐกิจ ในส่วนที่เกี่ยวกับอาชีพในเขตเมืองและชนบทน่าจะเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีแตกต่างกัน รวมถึงระดับความมั่งคั่งของสตรีด้วย

ทางด้านอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติการณ์ป้องกันการปฏิสนธิของสตรีในเขตเมืองและชนบทน่าจะแตกต่างกันในเรื่องจำนวนบุตรและจำนวนบุตรในอุดมคติเช่นเดียวกัน

สมมติฐานสำคัญ

"จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่อยู่ในภาวะสมรสมีความแตกต่างกันตามอายุปัจจุบันของสตรี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท"

ปัจจัยที่ใช่ในการศึกษา

- (1) ปัจจัยทางค่านิยม ประสิทธิภาพ ใฝ่แท้ อายุ อายุแรกสมรส จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ และจำนวนบุตรที่เสียชีวิต
- (2) ปัจจัยทางค่านิยม สังคม ใฝ่แท้ การศึกษา การทำงานนอกบ้าน และขนาดของครอบครัว
- (3) ปัจจัยทางค่านิยม เศรษฐกิจ ใฝ่แท้ อาชีพ และระดับความมั่นคง
- (4) ปัจจัยอื่น ๆ ใฝ่แท้ ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน การปฏิสนธิ

ขอบเขตของการศึกษาในวิทยานิพนธ์

การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีที่สมรสแล้ว และกำลังอยู่กินกับสามีนี้ ได้พิจารณาเลือกและรวบรวมข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ จะเลือกศึกษาเฉพาะทางค่านิยม ประสิทธิภาพ สังคม เศรษฐกิจ และอื่น ๆ เท่านั้น ซึ่งการศึกษาดังนี้จะมีขอบเขตดังนี้คือ

- (1) ศึกษาสตรีที่อยู่ในภาวะสมรส คือสตรีที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กินกับสามี
- (2) ศึกษาสตรีที่อยู่ในภาวะสมรสที่มีอายุ 15 - 44 ปี และสตรีกลุ่มนี้ตอบทั้งเรื่องจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุคมคติ
- (3) ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำอายุปัจจุบันของสตรีที่อยู่ในภาวะสมรสมาใช้เป็นตัวควบคุมทั้งสิ้น เนื่องจากเห็นว่าอายุปัจจุบันของสตรี เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุดในเรื่องการให้กำเนิดบุตร และจำนวนบุตรในอุคมคติ เพราะสตรีที่อยู่ในกลุ่มอายุที่ต่างกันจะมีความคิดในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติที่ต่างกันไปด้วย
- (4) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ และจำนวนบุตรในอุคมคติว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด และอย่างไร เมื่อจำแนกตามปัจจัยทางค่านิยม ประสิทธิภาพ สังคม เศรษฐกิจ และอื่น ๆ แยกเป็นเขตเมืองและ

เขตชนบท โดยมีให้นำเขตเมืองและเขตชนบทมาเปรียบเทียบกันแต่อย่างใด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิทยานิพนธ์นี้

การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กินกับสามีในเขตเมืองและเขตชนบทนี้ คาดว่าจะได้ประโยชน์พอสมควร เพราะจากผลที่ได้จากการศึกษานี้จะทราบถึงจำนวนประชากรที่มีชีวิตอยู่จริงกับจำนวนบุตรในอุคมคติว่าเหมือนกันหรือต่างกันหรือไม่แค่ไหน นอกจากนี้แล้วยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของจำนวนประชากรในอนาคตว่าจะเพิ่มขึ้นหรือลดน้อยลงเพียงใด ถ้าการเจริญพันธุ์เข้าลักษณะการเจริญพันธุ์เกินระดับ ซึ่งหมายถึงภาวะที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันมากกว่าจำนวนบุตรในอุคมคติ จะสามารถคาดได้ว่าแนวโน้มของการเพิ่มประชากรจะลดลง แต่ถากจากการศึกษาพบว่าการเจริญพันธุ์เข้าลักษณะการเจริญพันธุ์ต่ำระดับ ซึ่งหมายความว่าภาวะที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันน้อยกว่าจำนวนบุตรในอุคมคติ จะสามารถคาดประมาณแนวโน้มได้อีกเช่นเดียวกันว่า การเพิ่มของประชากรจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นประโยชน์ในอนาคตที่จะใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับผลการวิจัยต่าง ๆ

คำจำกัดความในวิทยานิพนธ์

เขตเมือง	หมายถึง	เขตเทศบาลทั่วประเทศ
เขตชนบท	หมายถึง	เขตเมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศที่นอกเหนือไปจากเขตเทศบาลหรือเขตเมือง
สตรีที่อยู่ในภาวะสมรส	หมายถึง	ภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 15-44 ปี และกำลังอยู่กับสามี
จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่	หมายถึง	จำนวนบุตรที่มีอยู่จริงในขณะที่ให้สัมภาษณ์ ไม่รวมเด็กเกิดโรซิป และไม่รวมจำนวนบุตรที่เสียชีวิตไปแล้ว
จำนวนบุตรในอุดมคติ	หมายถึง	จำนวนบุตรที่สตรีตอบว่า เป็นจำนวนบุตรที่เหมาะสมที่สุดสำหรับครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์
การทำงานนอกบ้าน	หมายถึง	สตรีที่ออกไปทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็นเงินเคียน ผลกำไร ส่วนแบ่ง หรือค่าตอบแทนอื่น ๆ
ระดับความมั่งคั่ง	หมายถึง	เครื่องบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยพิจารณาการที่ครัวเรือนหนึ่ง ๆ มีสินค้าบริโภคประเภทดาวไว้ ในครอบครัวเพียงใด แคไหน ในเขตเมืองแบ่งตามดัชนีของสถาบันประชากรศาสตร์ ในเขตชนบทแบ่งตามดัชนีของ จอห์น โนเคล
วิชาชีพ	หมายถึง	สตรีที่รับราชการและทำงานเอกชน